

Срђан Срдић

ТУЖНИЈИ КРАЈ: ОДЛАЗАК БЕКИМА СЕЈРАНОВИЋА

Стојимо тако Беким и ја на аутобуској станици у Ријеци, има томе десетак година. Он ме је довезао оном легендарном бубом из Трибља где смо се, неки дан раније, упознали. Стигне аутобус на перон, а Беким ми каже да не улазим одмах, да га сачекам. Пет минута касније стигне с флашицом воде. Каже, требаће ми, нисам купио воду, а Београд је далеко. Ако би ме натерали да кажем једну једину ствар о Бекиму, мислим да би ово била та. Све остало је сувишно.

*

Сад ћу урадити оно чега се иначе гнушам – кад видим да то други раде, припадне ми мука. Али мислим да је сад важно, по цену да се згадим сам себи. Неће бити први пут.

Дакле, у једној од мојих књига стоји и ово:

„Био је јун и доспео сам на Јадран. Јун као бакља. Б. и ја на избрушеном камену. Ленствовали смо тамо. Надомак липсале воде. Упознали смо се, привилеговани доколицом. Разговарали смо о комуникацији и Б. је имао шта да каже о томе. А ја сам додао на то, а Б. је рекао како негде има одраслу ћерку. А ја сам рекао како је то код мене, а Б. је рекао како је и он то имао, па се завршило. И, ето, кад се завршило, он је постао нико. Шта ћеш.“

Зашто ово? Два разлога. Први сам докучио непосредно после Бекимове смрти. Ни у једној од мојих књига, а није их мало, нема трага било ког од мојих пријатеља који се баве истим послом. Остао је само он. Не може да буде случајно, иако постоје људи који су ми немерљиво ближи и с којима сам провео и проводим неупоредиво више времена. Не може да буде случајно. Не знам да ли је Беким икада прочитао ову књигу. И то ништа не мења. Други је разлог тај што су тако изгледали сви разговори које сте могли да водите с Бекимом. Где год да сте били, он је туда већ прошао. Шта год да сте видели, он је давно видео. Без претеривања, измишљања. И то би му било то.

*

Није да нема људи који крвнички рабе своју биографију у књижевне сврхе. На крају, сви то раде, мање или више. Могу да наведем неке примере којих се ја стидим у туђе име, али нећу. Много је нискости у тој манипулацији властитиошћу, понекад. У малигним случајевима исту ствар читате и у интервјуима таквих аутора, схватите да би вам они радо подметнули себе, врло вероватно несвесни да друго немају. Сад доста о томе.

Беким није био то. Беким је био књижевност коју је писао. И обрнуто. И то је било крајње непатворено, то је био његов уметнички кредо, свидело се то неком или не. И десило се да се свидело огромном броју читалаца, оправдано, и да се није свидело једном делу критике, такође оправдано.

Тако ми се пожалио, поводом релативно негативне критике написане о *Љејшем крају*. Рекао је како му није јасно шта критичар хоће од њега, зашто му спочитава то да други пут пише исту причу. Рекао је како не схвата о чему би могао да пише, ако не пише о себи. И није се љутио, није био агресиван, само није допирало до њега. Како то други не виде.

Ево, *Дневник једној номада*: „А ја пишем углавном о себи. Сви пишемо о себи.“ Иста књига: „Питање је само како то обликовати. Ја збиља не могу писати у трећем лицу једине, измислити неког лика и дати му име Алија Бекрић или Јосип Хорват и онда писати о себи *објективно*. Објективност је лаж, она једноставно не постоји.“

*

Бекима сам први пут срео у тренутку након објављивања *Љејшеј краја*, и то је прва његова књига коју сам прочитао. Наравно да сам знао за *Нијге*, *ниоџкуга*, али је из библиотеке прво испливала друга књига. Данас, након читања свих његових дела, тврдим да је хронологија читања у његовом случају готово па потпуно ирелевантна. Оне сада делују као зграда с неколико спратова у којој живи исти станар, само он и нико више. Тако да је мој увид другачији, за мене је *Љејши крај* књига која дефинише Бекима Сејрановића, а у потпуности разумем сваког ко тврди другачије. Оно што сте прочитали прво, вазда ће остати Беким, такав какав је био.

*

На неки начин, Беким је био последњи романтичар наших књижевности. Или најдаље један од оне Керуакове двојице који прелазе преко читаве Америке с идејом да један другом испричају баш све што је могуће испричати, како би дошли до кључне тачке комуникацијског, интимног зближавања. Спиритуалног зближавања. И носио је то са собом онако како је носио себе. Потпуно растеређено, отворено, спреман да себе излаже, показује чега све има у њему, свима, свакоме. Као да му је било потребно да баш свима исприча шта је он, ко је.

И кад сам додао примерак романа *Нијге*, *ниоџкуга*, ја више нисам имао шта ново да чујем. Ништа сижејно ново. Мени је Беким све то већ испричао. Не на исти начин, наравно, и због тога је био писац, а не историчар властитог духа. Мада је био и то. Није ми рекао ништа слично овоме: „Осипам се попут разваљене школе за ментално ретардиране.“ Или: „Мој се идентитет, признавао сам то себи понекад, састоји од хрпе полуистина, маштовито испричаних лажи, те искривљених и недоречених односа са женама.“ А *Нијге*, *ниоџкуга* је то. У том роману стоји и ово: „Није толико битно о чему се пише, него како човјек пише.“

*

На фестивалу у Новом Саду програм само што није почео, а Бекима нема. Стигао сам као критичар који ће рећи неку о њему и његовом делу. Замолим организаторе да га позову и провере где је, не зато што сам сумњао у његову професионалност, већ зато што је њему у сваком тренутку могло да се деси оно што ником другом не би.

Али, он их предахитри и стигне скоро тачно на време. Седимо тако, нас двојица, а у публици гомила средњошколаца, такав је концепт фестивала. И видим да се он некако устеже пред њима, као да се стиди. И на свако питање одговара: „Па, не знам ја, питајте критичара.“ И мени буде и смешно и дирљиво. Јер му је, вероватно, најтеже било да говори пред толико млађима од себе. Као да се пазио, да се плашио да их нечим не разочара. Као да му је било јако стало.

*

И сећам се како ми говори о идентитету. Како нигде више не жели да буде Босанац него у Норвешкој. И обрнуто. Како стоји на семафору у Ослу у глуво доба ноћи, ниједног возила нема ни у најави, а он стоји, зато што Норвежани то раде. И онда му недоштаје наш, балкански јавашлук. И учини му се да је то боље од оног. А онда дође у наше крајеве и учини му се обрнуто. Мислим да никада то није разрешио.

*

Позвао сам га на фестивал који сам уређивао, и све је ишло глатко док га нисам, потпуно логично, запитао из које земље он долази. Мало се замислио. Онда је рекао да жели да напишем: „Беким Сејрановић. Грађанин света.“ И написао сам тако. И тако је остало. Онда смо се смејали. Али никог нисмо слагали.

Лоше сам водио тај фестивал те године, био сам нервозан, било ми је доста свега. Не могу да се сетим да ли смо нас двојица тамо о било чему причали. Изгледао је као да се прилично мучи са собом тад, као да покушава да буде нешто што није, или да буде нешто уопште, да се пронађе у нечему, а да, опет, није сигуран да ли је то што покушава добро. Некако усплахирен, узнемирен, и он нервозан.

То је био последњи пут да смо се видели. На овом свету.

*

Бекимово осећање света било је претешко да се поднесе. У *Љејшем крају* има и ово: „Увијек је било тако: тај је страх увијек био ту, то незадовољство самим собом и остатком свијета.“ Или: „С ужасом схватам да је овај свијет само мрачан димњак у који сам се на тренутак склонио од потјере.“ Или: „Покушавао сам мислити да ипак све још може бити добро, да се може испочетка, да људи доживе свашта, падну и опет се дигну, да не треба од свега правити трагедију и драму, који курац себи умишљаш, мислиш да је само теби тешко, мислиш да се цијели свијет окреће само због тебе?“

Отуд и његов метод; неореализам обогаћен радикалним излетима у опсервације једног савременог романтичара, увек истог протагонисте са својом увек истом причом. Оном која нема лепши крај, зато што је свет такав какав јесте, и зато што је он, протагониста, такав какав јесте. А један другом, свет и он, никако не одговарају. Баш никако.

*

Поред свега што је био, а то никако није мало, Беким је био читалац. Нема његове књиге у којој се не позива на друге ауторе, класике и савременике, у којој не коментарише, хвали. Углавном хвали. За њега нису важиле клановске размирице, поетичке и политичке несугласице, он је у свему што би прочитао успевао да пронађе нешто вредно, добро. Благ читалац. С методологијом једног Хенрија Милера, с намером да каже због чега он сматра да би нешто и остали могли да прочитају. Шта би тамо могли да пронађу. Има неке симболике у томе што је *Дневник једној номада* његова последња објављена књига. Јер, то је дневник читања, пре свега. Без високопарне терминологије, критичарске апаратуре, тек толико. Прочитао сам то. Добро је било. Прочитајте и ви. И неретко је у књижевности проналазио себи сличне: „Џамоња никад није написао роман, писао је кратке приче, колумне, па и пјесме, али сви његови текстови су заправо поглавља једног великог, свеобухватног романа – аутобиографије.“ Па: „Укратко, ради се о дјелу у којему нам аутор испоручује самог себе, у којему се скида гол до коже...“ Тако некако.

Једном сам, након некаквог фестивала, осујетио његову идеју о ноћном проводу. Устајао сам рано наредног јутра и путовао даље, а знао сам да с њим то неће лако окончати. Дао сам му свој роман и рекао како је то једини начин да га прочита. И тако је и било. И онда ми је, из аутобуса, слао поруке. И означавао места која су му се допала. И то ме је обрадовало. То су била *џа* места.

*

И није он био највећи писац ког знамо. Није то нико од нас. Али је успевао да буде довољно велик у томе што јесте, чак и кад би падао, у *Сангалама*, неоправдано проглашеним за роман. И тамо је било ствари успешних, неких чак и антологијских. И тамо је било овога: „Размишљам да му пошаљем уломак дневника који задњих неколико дана покушавам писати. И који ћу објавити кад остарим, кад више ником не буде битно то о чему сам писао, кад већина људи која се ту спомиње помре, или кад и ја већ будем прах разасут по Сави, Јадранском мору, или тек обичан леш у распадању закопан на неком безименом гробљу.“ Или, још о смрти, у *Твом сину*, *Хаклберију Фину*, који никада нисам успео да доживим као роман, јер ми га је годинама пре објављивања потанко препричао: „Док постанеш свестан властитог живота, већ те нема.“ И: „Понекад сам мислио да сам за тренутак и умро, прешао на другу страну. Нема тамо ничег доброг ни лијепог, верујте ми.“

*

И онда је отишао. Тек тако, неко ми је једно поподне јавио да се то десило. И ништа. Ничег ни доброг, ни лепог. Можда је требало да не будем изненађен, знао сам како је живео. И не знам да ли сам био изненађен. Било је ето то. Ништа.

Почео сам да копам по старој пошти и пронашао сам један једини мејл који ми је послао. Односио се на крајње неважне детаље његовог учешћа на једном од фестивала. Осталих више није било. Имам гадну навику да бришем пошту, да остављам ствари које би, ваљда, требало да буду битне. И можда није битно. Стварно није.

Размишљао сам о томе шта ће се сада дешавати с Бекимовим књигама. Оне су биле он. И обрнуто. Шта сад, кад њега нема? Да ли ће и оне нестати, кад не буде више било њега да их носи на својим леђима? Не знам. Никада се не искажемо када су наши мртви у питању. Шериф Бел из Макартијевог романа би нас сурово критиковао због тога. И био би у праву. Не знам. Волео бих да остану, те књиге. Нисам то само ја. Није Беким био највећи од свих писаца. Али је био један од највољенијих.

*

„Нисам сигуран да ћу стићи написати све оно што сам намјеравао“, тако је Беким завршавао своју последњу књигу. И: „Али селим се убрзо. Камо, не знам ни сам. Односно знам, али ми име тог мјеста још увијек не значи много.“

Ето. Као Пушкин. Или Љермонтов. Мишима. Они који су записали властиту смрт.

А можда само то и радимо све време.

Ко зна.